

**TREBALL FINAL DE GRAU EN
MESTRE/A D'EDUCACIÓ PRIMÀRIA**

**Història de la implantació del valencià a
les escoles del Baix Maestrat
(1970 – actualitat)**

Alumne: Sans Borràs, Adrián

Tutor: Ortells Roca, Miquel Juan

**Àrea i coneixement: Teoria i Història de
l'Educació**

2017/2018

ÍNDEX

1. Agraïments	3
2. Resum i paraules clau	4
3. Justificació	5
4. Introducció teòrica	6
4.1. Context.	6
4.2. Preparació del valencià fins arribar a la Llei d'Ús i Ensenyament en Valencià.	8
4.3. El valencià en les escoles dels nostres dies. I ara què?	9
5. Metodologia	11
6. Resultats	14
7. Conclusions	17
8. Bibliografia i webgrafia	19
9. Annexos	

1. Agraïments

Si he de ser sincer, quan vaig començar aquesta carrera, com quasi tots els estudiants, ja estava pensant en quin podria ser el tema del meu treball de fi de grau. El que sé segur és que, en aquell moment, no hagués imaginat que dedicaria el Treball de Fi de Grau a la llengua que tinc tanta estima: el valencià. Per tant, en aquest treball he de donar les gràcies a moltes persones que m'han ajudat en el transcurs d'aquest. Als meus pares, que sense el seu suport, no seria on sóc. A la meua germana i la meua parella, les dues graduades en Filologia Catalana, que m'han contagiada la seua passió per la nostra llengua i han fet que m'interesse enormement la seua història. Al professor Josep Manuel Quixal San-Abdón, mestre de llengua catalana a l'UJI, per ser l'impuls afegit al meu interès per la nostra llengua. I com no, al meu tutor del TFG, Miquel Joan Ortells Roca, per la seua constant ajuda i orientació per a dur-lo a terme de la millor manera.

2. Resum i paraules clau

En aquest treball anem a contar i analitzar com ha sigut la història del valencià a les escoles del Baix Maestrat començant pels últims anys de la dictadura del general Franco i acabant a les escoles dels nostres dies. Per a fer-ho hem dividit la investigació en cinc parts: la primera és una introducció als conceptes que volem analitzar, que són: el valencià, la comarca del Baix Maestrat i les escoles que hi ha en aquesta zona; la segona, contem com va ser el valencià a les escoles del Baix Maestrat durant els últims anys de dictadura, on alguns mestres es van saltar la prohibició que existia i ensenyaven les lliçons en valencià; la tercera part, conta com va ser el camí que va recórrer el valencià des de la mort de Franco fins que va aparéixer la Llei d'Ús i Ensenyament en Valencià; la quarta, ens exposa com va ser el camí amb el valencià com assignatura plena a les escoles fins avui en dia; i la cinquena part, ens mostra alguns dels beneficis de per què és tan important el valencià en diferents àmbits. La major part de la informació per a dur a terme aquest treball l'hem extreta a partir d'entrevistes amb mestres en actiu dins del període que hem investigat.

Paraules clau: valencià, educació, Baix Maestrat, relats de vida, escola post-franquista.

3. Justificació

Ja fa anys, quasi d'ençà que tinc seny, que sento una gran estima per la meua llengua, el valencià. Però no va ser fins fa realment poc, a causa d'una sèrie de raons personals, que no vaig començar a fixar-me realment en el valor i la importància que aquesta hi hauria de tindre i, per desgràcia, al País Valencià, la meua terra, encara no té.

També, com he anomenat, la meua terra és el País Valencià, però si he de concretar més, sóc de la població de Càlig, situada al nord de la província de Castelló (capital de la qual dóna el nom a les famoses *Normes de Castelló* de l'any 1932, que van apostar per una ortografia unitària per a la nostra llengua), a la comarca del Baix Maestrat. I en aquest treball he volgut investigar sobre un tema, com és el valencià a les aules, en la zona concreta a la qual pertanyo, el Baix Maestrat, i tractarem de descobrir com va ressorgir l'ensenyament del valencià, i en valencià a les nostres aules a partir de la mort del general Franco i l'acabament del seu règim, fins a la Llei d'Ús i Ensenyament del Valencià (1983), i d'aquesta fins als nostres dies.

Al llarg dels anys, la nostra llengua ha viscut moments gloriosos, gràcies a autors com Ausiàs March, Joanot Martorell, Ovidi Montllor, o, més actualment, amb les lletres del cantautor Raimon. Però també ha hagut períodes molt negres per a aquesta, com recentment va ser la dictadura de Francisco Franco al nostre país, on qualsevol llengua que no fos el castellà estava totalment prohibida, tant de manera escrita com parlada. En retornar la democràcia, i després de l'Estatut d'Autonomia Valenciana de l'any 1982, mitjançant la llei abans nomenada, van reprendre les línies en valencià a les aules, així com l'ensenyament d'algunes assignatures en valencià. Però per desgràcia, alguns governs posteriors han preferit potenciar la llengua castellana en detriment de la llengua pròpia, i ha fet que aquesta fera un pas enrere, amb l'oposició de moltes associacions i zones geogràfiques valencianoparlants. Actualment, aquesta situació s'està tractant de recuperar, potenciant àmpliament la major aparició de línies en valencià, i la potenciació d'aquelles que ja estan establertes actualment.

El que volem descobrir en aquest treball és com va ser aquest viatge de la nostra llengua a les aules, si algun mestre va "atrevir-se" a fer alguna cosa en valencià, per petita que fora, com van promocionar la introducció de les línies en valencià abans del 83, com es van preparar els mestres per a ensenyar el valencià, quins llibres van utilitzar, etc.: en resum, com foren els inicis del seu intent de recuperació.

Si hagués de resumir el motiu pel qual faig aquest treball, podria aportar dues cites que podrien explicar-ho perfectament: la primera és de Manuel Sanchis Guarnier, "*Una llengua no mor perquè no guanye nous parlants, només mor si la deixen de parlar aquells qui la parlen*"; i la segona, de l'anterior nomenat cantautor Raimon, "*Qui perd els orígens, perd la identitat*".

4. Introducció teòrica

4.1. Context

Com es tracta de l'eix central del nostre treball, anem a fer una petita introducció sobre alguns conceptes clau relacionats amb el tema principal: la introducció del valencià a les escoles del Baix Maestrat des dels darrers anys de la dictadura fins el present.

Podem utilitzar la definició que ens aporta el diccionari de la Reial Acadèmia Espanyola, que diu que el valencià és: *“una variedad del catalán que se habla en gran parte del antiguo reino de de Valencia y se siente allí comúnmente como lengua propia”* (Dicc. RAE: valenciano); o bé podríem utilitzar la definició que ens aporta el Diccionari de l'Institut d'Estudis Catalans (DIEC). El que passa quan s'escriu el terme “valencià” en aquest diccionari i busques la definició referent a la llengua, et diu *“llengua catalana”* (DIEC: valencià). Per tant, quan busquem el terme “català” en aquest diccionari, ens diu que la llengua catalana és la *“llengua romànica parlada a Catalunya, a la major part del País Valencià, a les Illes Balears, la Franja de Ponent, a Andorra, a la ciutat d'Alguer i a la comunitat murciana de Carxe”* (DIEC: català). I afegirem també la definició que ens aporta el Diccionari Normatiu Valencià, que diu que el valencià és la *“llengua romànica parlada a la Comunitat Valenciana, així com a Catalunya, les Illes Balears, el departament francès dels Pirineus Orientals, el Principat d'Andorra, la franja oriental d'Aragó i la ciutat sarda d'Alger, llocs on rep el nom de català”* (DNV: valencià).

Amb aquestes tres definicions a la vista, podríem fer la nostra pròpia definició de què és el valencià. Denominen “valencià” a la variant de la llengua catalana que es parla al País Valencià, arribada a les nostres terres amb la reconquesta de Jaume I, el Conqueridor. Com feien falta dones per a repoblar el regne, Jaume I en va portar provinents de Lleida i així, va ser com va començar a aparèixer el “valencià”. Per aquest motiu el parlar de Lleida i el d'algunes comarques del País Valencià es pareixen tant.

Un altre punt que pot portar molta disputa, i basant-nos en les definicions esmentades dalt, és que tant el valencià com el català són la mateixa llengua, o millor dit, el valencià és un dialecte del català. En els últims anys ha existit una voluntat per part d'alguns governs del País Valencià a esforçar-se per a marcar la diferència entre el català i la “llengua valenciana”. Aquest fet ha produït que el valencià haja estat durant molts anys una llengua menyspreada per governs conservadors al nostre territori, ja que, en buscar donar-li major importància a la llengua que es parla a tot el territori espanyol, el castellà, el valencià es va convertir en una llengua de segona.

Però l'objectiu d'aquest treball no és originar un debat sobre si són la mateixa llengua o no ho són, sinó contar la història de com el valencià es va introduir a les aules de primària del Baix Maestrat després de la mort del general Franco, mitjançant la informació aportada per quatre mestres capacitats en valencià i que van ensenyar en aquesta zona.

Per tal de situar al lector del moment, el lloc i l'estat del valencià a la zona de què investiguem, expliquem els contextos històric, geogràfic i específic del valencià al Baix Maestrat.

Situant-nos en el context històric, comencem la nostra investigació en els últims anys de la dictadura del general Franco, la qual va començar l'any 1939 després de la Guerra Civil. Com és comú en els règims dictatorials, hi ha un fort sentiment de rebuig cap a tot allò diferent dels ideals del règim, incloent-hi la llengua. Per tant, el gallec, el basc i el català van sofrir una forta repressió en els primers anys de la dictadura. En els últims períodes, la dictadura es va ablanir una mica per a millorar la seua imatge de cara a l'exterior, però encara així moltes llibertats estaven reprimides, incloent-hi l'ús del valencià i les altres llengües autòctones en l'àmbit públic i, en el cas que ens interessa, també en l'educació. Però com descobrirem més endavant, la qüestió era una mica diferent a la zona del Baix Maestrat.

En el context geogràfic, ens trobem a la comarca del Baix Maestrat, una de les huit comarques que conformen la província de Castelló. Aquesta comarca està formada per divuit poblacions, sent la capital la ciutat de Vinaròs. Aquesta és una comarca majoritàriament valencianoparlant, i aquest fet ens serà útil per a explicar la situació del valencià en els darrers anys de la dictadura, o inclús durant tot el transcurs d'aquesta. Si hem de parlar de la situació d'aquesta comarca, he de dir que és una de les comarques més maltractades i oblidades durant molts anys al País Valencià: l'oferta de serveis, mitjans de transport, sanitat, etc., és molt més pobra en relació amb altres comarques més pròximes a la capital.

Ja que estem parlant de l'educació, la comarca del Baix Maestrat disposa de vint escoles públiques d'Educació Primària. Com aquesta comarca la formen bastants pobles menuts, alguns d'aquests centres són Col·legis Rurals Agrupats (CRA), sent un total de 3: el CRA Araboga (Cervera del Maestrat, La Jana i Canet lo Roig); el CRA l'Ullastre (La Salzadella, Xert i Tírig) i el CRA La Bardissa (Rossell i Sant Rafel del Riu). La resta de pobles (Alcalà de Xivert, Alcossebre, Càlig, Peníscola, Sant Jordi, Sant Mateu, Santa Magdalena i Traiguera) tenen un centre d'Educació Infantil i Primària cada un, i les grans ciutats, Benicarló i Vinaròs, tenen 5 i 6 centres d'Educació Primària respectivament, per a poder educar a la totalitat de xiquets d'aquestes ciutats.

Però aquestes dades són de l'època actual. En l'època que investiguem no existien els CRA, ja que van ser creats l'any 1997. Alguns alumnes de pobles menuts havien de desplaçar-se a altres pobles del voltant per tal de poder anar-hi a l'escola. Així m'ho confirmà el mestre Xavier Rausell, qui a la seva entrevista va dir que *"l'any 82, a la Salzadella, l'escola era CEIP La Salzadella, i venien xiquets d'altres pobles a estudiar aquí."* (Entrevista a Xavier Rausell)

4.2. Preparació del valencià fins arribar a la Llei d'Ús i Ensenyament en Valencià.

Una vegada morí el general Franco i començà la democràcia, les institucions del país eren conscients del canvi que hi venia per davant. Moltes llibertats van ser restaurades, incloent-hi el dret a parlar lliurement en valencià, que es reconeix i s'aprova després que els ciutadans votaren la Constitució del 78, que diu en el seu article núm. 3 que *"las demás lenguas españolas serán también oficiales en las respectivas Comunidades Autónomas de acuerdo con sus estatutos."* (CE, 1978).

A les escoles, els mestres valencians veien vindre que la seua llengua tornaria a poder ensenyar-se de manera legal a les seues aules. Per tant, el curs 78-79 es va posar en marxa el Pla Experimental d'Ensenyament de Valencià, impulsat per l'advocat Josep Lluís Barceló que va pertànyer al Consell Preautonòmic Valencià, el qual es va encarregar de què hi hagués un mestre capacitat en valencià a totes les escoles del nostre territori.

Per altra banda, un fet del qual encara no hem parlat i va ser molt important en l'època, tant com ho és en l'actualitat, es tracta del material de què disposaven els mestres per a poder donar les classes. No existia cap material homologat per a ensenyar continguts de valencià, i els mestres havien de crear-los personalment.

Aquesta situació es va anar mantenint al territori fins que l'any 1982, es va establir l'Estatut d'Autonomia de la Comunitat Valenciana, que oficialitzava al País Valencià com una comunitat autònoma i que, fent referència a la llengua estableix, en el seu sisé article, els següents punts:

1. La llengua pròpia de la Comunitat Valenciana és el valencià (EACV, art. 6; 1982).

2. L'idioma valencià és l'oficial de la Comunitat Valenciana, igual que ho és el castellà, que és l'idioma oficial de l'Estat. Tots tenen dret a conèixer-los i a usar-los i a rebre l'ensenyament del, i en, l'idioma valencià (EACV, art. 6; 1982).

També, juntament amb l'aprovació de l'Estatut, va aparéixer l'Acadèmia Valenciana de la Llengua, i segons el que expressa l'estatut, dicta que *"té per funció determinar i elaborar, en el seu cas, la normativa lingüística de l'idioma valencià"* (EACV, art. 41; 1982).

Una vegada tenim una normativa per al valencià establerta, les editorials es van posar en marxa, i els materials de les escoles van anar apareixent a poc a poc, inclús hi havien llibres que arribaven tema a tema a les escoles, enviats directament per Conselleria, per tal que els mestres anaren ensenyant lliçons.

Una vegada aprovat l'estatut, i la consegüent aparició de les Corts Valencianes, el govern valencià d'aquell moment, presidit pel socialista Joan Manuel Lerma, van promulgar un any després la Llei d'Ús i Ensenyament del Valencià després d'intensos mesos de debats entre els diputats, ja que

aquesta va ser també la primera llei de decisió política que es va aprovar. Aquesta llei autoritza l'ús del valencià i dicta l'obligació de les institucions al fet que aquests drets es porten a terme correctament.

4.3. El valencià en les escoles dels nostres dies. I ara què?

Una vegada es va aprovar la Llei d'Ús i Ensenyament del Valencià, la situació, que tants anys portaven esperant els mestres que estimaven la seua llengua, va millorar. Entre els anys 1983 i 1995, el valencià va veure augmentades les seues hores lectives a les escoles i cada vegada més i més centres disposaven de línies educatives en valencià. Un fet que va propiciar l'expansió del valencià va ser l'aparició de Ràdio Televisió Valenciana l'any 1989.

Però un sector de la dreta valenciana va veure aquest augment d'hores del valencià com a dues possibles amenaces: la primera, catalogaven l'augment d'hores en valencià com una imposició cap a la gent castellanoparlant; i la segona, ho veien com un intent del govern valencià de "catalanitzar" les escoles. Aquestes dues consignes han sigut al llarg de la història les més utilitzades per la dreta per a frenar l'auge del valencià.

L'any 1995 accedeix al govern el Partit Popular, amb la presidència de la Generalitat del senyor Eduardo Zaplana. En aquests anys, i amb l'excusa de "descatalanitzar" les escoles i la societat valenciana, moltes línies en valencià van ser suprimides. El valencià es va convertir en una llengua d'àmbit folklòric o festiu, però no era quasi utilitzada en àmbits més seriosos. Es va voler prioritzar l'ús del castellà per a així tornar a donar la importància al castellà que ells van pensar que s'havia perdut. A excepció del valencià, quasi totes les assignatures de les escoles van passar a donar-se en castellà. Però com va passar en els últims anys de Franco, les escoles del Baix Maestrat, igual que les escoles de la majoria de zones valencianoparlants, encara que el contingut del llibre estiguera en castellà, les explicacions pertinents les feien en valencià. Així valora el mestre Francisco Faus el valencià en aquests anys, qui diu que *"el valor social de la llengua s'ha anat perdent. Tot això és la meua opinió, per suposat. I només ha faltat que en les últimes legislatures que ha estat el PP, anaven a sacó a carregar-se'l, perquè el que volien era que si havien uns quants que volien castellà, segregat."* (Entrevista a Francisco Faus, p. 4)

Amb el pas dels anys, aquest tracte cap al valencià va seguir aquesta tendència negativa. Cada vegada més, el coneixement del valencià era menys valuós per a accedir a llocs de treball. I a les escoles, el fet d'estudiar en valencià es va convertir en opcional en lloc d'obligatori.

Però hi va haver un fet, del qual no hem parlat encara, que va propiciar que el castellà augmentés a les escoles valencianes: la immigració. Molts immigrants venien, i segueixen venint en l'actualitat, de països estrangers, encara que altres venien d'altres comunitats castellanoparlants de l'estat espanyol, i amb prou esforç entenen el castellà, doncs el valencià els resultava molt més complicat. Per a alguns ja els suposa un problema haver d'aprendre el castellà, puix el fet d'afegir

un altre idioma per a comunicar-se amb els veïns del poble o la ciutat on viuen, preferien evitar aquest procés d'aprenentatge i comunicar-se amb el castellà, ja que sabien que els entendrien igual (Huguet et al., 2011). Els que hi porten més temps aprenent l'idioma ha sigut més pel fet de escoltar-lo a altra gent, aprenent-lo per ells mateixos. Avui en dia, hi ha alguns pares que a l'hora d'escolaritzar els seus fills i veure que han de fer classes en valencià, pregunten si aquestes poden ser en castellà, pel fet de no voler estudiar amb un altre idioma que no dominen, ja que el pare pot considerar que això suposarà un retràs en l'educació del xiquet.

Aquesta situació amb el valencià es va mantenir fins que, l'any 2015 va tornar un govern progressista al País Valencià, presidit pel socialista Ximo Puig. El seu govern ha tingut com a prioritat, entre altres coses, que el valencià a les aules tingues tanta importància com la tenia el castellà. Mai s'ha buscat la superioritat d'un sobre l'altre, sols les mateixes hores per a totes dues llengües. Així ho demostra el Decret de Plurilingüisme abans esmentat, que diu que *"el temps destinat als continguts curriculars en cadascuna de les llengües oficials, en el conjunt de l'escolaritat obligatòria, ha de ser del 25% de les hores efectivament lectives"* (DP, 2018; art. 6).

5. Metodologia

En aquest Treball de Fi de Grau, hem usat la metodologia pedagògica de les entrevistes, ja que hem considerat que era el mètode més adequat per a poder conèixer quina era la situació del valencià a les escoles del Baix Maestrat dins del període que tractem, els anys finals de la dictadura de Franco fins a l'actualitat. En aquest cas, les entrevistes tenen una finalitat: recopilar les dades dels entrevistats per a conèixer la seua història personal relacionada amb el tema del nostre treball. En aquest sentit, Gabriela Merlinsky (2006) parla de l'entrevista com a tècnica d'investigació: *“la entrevista debe situarse en un campo que permite conectar prácticas y significados. Esto implica que dicha técnica de recolección de datos nos permite captar la información experimentada y absorbida por el entrevistado, al tiempo que capturar discursos particulares que remiten a otros significados sociales y generales”*. (p. 28).

Per tant, en aquest treball la informació la recopilem a partir de casos personals i concrets de mestres que van exercir durant aquests anys. Aleshores, es tracta d'un tema carregat d'afectivitat, la qual cosa sembla cridar una metodologia que tingué en compte tots els matisos humans que el tema conté. No semblava que s'escaigués una metodologia de tall quantitatiu, la qual cosa em va fer decantar-me per una altre amb un caire més clarament qualitatiu: els relats de vida de mestres, l'ús de les fonts orals una metodologia ja amplament usada en relació a aspectes de la professió docent. En aquesta línia, investigacions sobre la metodologia biogràfico-narrativa afirmen que: *“Una narrativa biográfica consiste en establecer un orden en el conjunto de hechos pasados, entre lo que era y es hoy, entre las experiencias pasadas y la valoración que han adquirido en relación con los proyectos futuros”* (Bolívar, A., Domingo, J., Fernández, M., 2001, 42). En referència a les fonts orals, podem afirmar que *“permeten avançar en el coneixement de la realitat passada, per què allò que no es diu, mai no s'escriu (...). També pot fer aparèixer l'altra cara de la història: el punt de vista no oficial, la memòria no institucional: així mateix, permeten distingir sensibilitats diferents respecte a un mateix esdeveniment”* (Agulló Díaz, MC., 2006-2007, 4). En aquest cas, la singularitat consistia que demanàrem als mestres que se focalitzaren sobre un punt específic: la introducció del valencià a les seues escoles del Baix Maestrat.

En total vam contactar amb 20 escoles de 17 pobles del Baix Maestrat, però finalment, només vam poder realitzar l'entrevista a 4 mestres: José Antolí, Francisco Faus, Vicent Albiol, i Xavier Rausell i Bosch, els quals van donar classes a les poblacions de Càlig, Traiguera, Rossell i Vinaròs respectivament. En el quadre següent recollim tota aquesta informació:

CENTRE	VAIG REBRE RESPOSTA?	INFORMACIÓ APORTADA
CEIP Lo Campanar (Alcalà de Xivert)	NO	
CEIP La Mola (Alcossebre)	NO	
CEIP Àngel Esteban (Benicarló)	NO	
CEIP E. Martínez Ródenas (Benicarló)	NO	
CEIP Marqués de Benicarló (Benicarló)	NO	
CEIP Mestre Francesc Catalán (Benicarló)	NO	
CEIP Felícinda Collell (Càlig)	SI	José Antolí
CRA Araboga (Cervera del Maestrat-La Jana-Canet Lo Roig)	SI	No van trobar la informació demanada.
CRA L'Ullastre (La Salzadella-Xert)	SI	Xavier Rausell i Bosch
CEIP Jaime Sanz (Peñíscola)	NO	
CRA La Bardissa (Rossell-Sant Rafel)	SI	No van trobar la informació demanada.
CEIP Luís Tena (Sant Jordi)	NO	
CEIP Calvo Sotelo (Sant Mateu)	NO	
CEIP Alberto Selma (St. Magdalena)	NO	
CEIP Verge Font De La Salut (Traiguera)	SI	Francisco Faus
CEIP Jaume I (Vinaròs)	NO	
CEIP Manuel Foguet (Vinaròs)	NO	
CEIP Mare de Deu de la Misericòrdia (Vinaròs)	NO	
CEIP Ntra. Sra. De la Asunción (Vinaròs)	NO	
CEIP Sant Sebastià (Vinaròs)	SÍ	Francisco Faus

Inicialment, vam preguntar a les escoles quins mestres van ser els primers a tindre la capacitat en valencià. Açò es va fer a través de telèfon i correu electrònic. Hi ha centres que no van respondre, però la majoria van col·laborar amb molt de gust. Per desgràcia, alguns centres no van trobar el nom de qui va ser aquest primer mestre. Però, per sort, vam obtenir informació de quatre

mestres capacitats en valencià, que van ser als quals es va entrevistar. Les preguntes que es van elaborar per als mestres són les següents:

- 1. Vostè va ser mestre de primària entre els anys 1975 i 1983, que com sap, en aquest any es va implantar la Llei d'Ús i Ensenyament del Valencià, la qual, com bé diu, legalitzava l'ús del valencià en les escoles i en l'àmbit públic. Abans d'aquesta llei, era il·legal utilitzar aquesta llengua en les aules. Vostè va realitzar algun ensenyament en valencià per aquella època? Ja sigui mitjançant cançons, rondalles, contes...*
- 2. Si no és així, sap algun mestre o mestra que sí que ho va fer? El fet d'ensenyar en valencià li va suposar algun problema o al mestre o mestra en qüestió?*
- 3. Es va reunir vostè, o coneix si es va convocar alguna reunió de mestres per a tractar com dur a terme aquests ensenyaments en valencià?*
- 4. Fora de l'aula hi havien comentaris entre els mestres sobre si ensenyar o no alguna cosa en valencià?*
- 5. A partir de l'any 83, si encara estava ensenyant primària, quins llibres utilitzaven per a ensenyar valencià? Havien de buscar llibres d'editorials catalanes o aquí al País Valencià trobaven el material necessari?*

Les entrevistes es van dur a terme en llocs triats pels entrevistats. Els vaig demanar permís per a poder gravar-los, i així després extraure'n la informació més adequada per al treball. El problema més greu que vaig tindre va ser que una de les entrevistes més importants, la del mestre Vicent Albiol, va ser realitzada en un bar pròxim a la seua casa i a l'hora d'escoltar la gravació, l'àudio no tenia una qualitat adequada i moltes parts de la gravació van resultar inútils. Després hi van haver dues entrevistes, la dels mestres José Antolí i Francisco Faus, que van ser d'una hora aproximadament cada una (vegeu annex 9.), i la quarta, la de Xavier Rausell, va ser una entrevista exprés, de deu minuts, ja que es tractava d'un mestre molt ocupat i disposava de poc temps.

Una vegada realitzades les entrevistes, es van seleccionar les respostes més significatives per al treball. Després vam començar la recerca de documents vàlids per a la investigació, com són: la Constitució Espanyola del 78, l'Estatut d'Autonomia del 1982, la Llei d'Ús i Ensenyament del Valencià del 1983, diverses lleis d'educació, etc.

6. Resultats

Després de repassar el que ha sigut el camí del valencià en aquest període, és hora de comentar i ordenar els diferents resultats que podem traure d'aquesta investigació que hem dut a terme.

Una cosa que ens ha quedat bastant clara és que durant el franquisme les llengües autòctones estaven prohibides a les escoles. Els règims totalitaris busquen sempre aquesta uniformitat en el territori: la mateixa pàtria, la mateixa religió, la mateixa llengua. Però al Baix Maestrat, format majoritàriament per pobles menuts on la vigilància institucional no era tan severa, hi havia mestres locals que no tenien cap problema a ensenyar els continguts de les lliçons en valencià, a condició que tingués la suficient confiança amb els alumnes. Així ho demostra el mestre José Antolí en la seua entrevista, on diu: “*Jo allí a Catalunya (...) i també a Càlig, els meus companys i jo a l'escola parlàvem sempre en calijó*”. Cal dir que quant el mestre José Antolí es refereix al terme *calijó*, es refereix al valencià en si. Aquest exemple contrasta amb un cas que conec, a la població d'Albalat de la Ribera, a la província de València, on un mestre va tractar d'ensenyar cançons populars en valencià a la seua classe i els va posar la cançó *La manta al coll*, cantada pel grup *Al Tall*. L'endemà, un pare va denunciar aquest mestre i van anar un grup d'inspectors afins al règim, i aquest no va tornar a ficar mai més cap cançó ni cap referència en valencià.¹ També conec el cas d'una senyora major que em va contar que, en l'època més dura de la dictadura, quan ella anava a l'escola, hi havia una mestra que, a les alumnes² a qui tenia major confiança, les donava xicotetes lliçons de valencià amb alguna cançó o dites populars³.

Ja cap al final d'aquesta, i gràcies a les afirmacions de tres dels mestres entrevistats, els mestres parlaven quasi sempre en valencià, a excepció de l'hora de castellà. José Antolí diu: “*Jo llegia el llibre, que estava en castellà, però l'explicació als alumnes la feia en calijó*”. També ho confirma Xavier Rausell, qui va dir que “*jo feia les meves classes en valencià i no hi havia cap problema amb cap alumne ni pare ni amb ningú*”. I acabant amb el mestre Vicent Albiol,

“a part de donar classes, feia classe d'una hora de valencià en acabar l'escola per als alumnes de vuité d'EGB. Per a la meua sorpresa, va resultar un èxit, ja que venien alumnes de sisé, seté i vuité a la classe, i de vegades havíem d'enviar-los de l'aula perquè els resultava molt interessant.”

Aquesta qüestió va ser possible gràcies al fet que la majoria dels mestres que ensenyaven al Baix Maestrat eren de la mateixa zona.

---

¹ Informació aportada per Jose Enrique Ribera Lopez (Albalat de la Ribera, Ribera Baixa, València) en una conversació informal

² Recordar que en aquella època, els xiquets i les xiquetes no estudiaven junts.

³ Història aportada per Ernestina Bayarri Sanz, de 83 anys, veïna del poble de Càlig, en una conversació informal.

Un altre fet que podem afirmar amb el que sabem, és que encara que els mestres del Baix Maestrat parlaren valencià, no hi havia molts que estigueren capacitats a ensenyar el valencià. Per a aconseguir-ho, tenien dues vies: abans de la mort de Franco, existien uns cursos “no oficials” que s’impartien a l’ICE (l’Institut de Ciències de l’Educació) de la Universitat de València per a tots aquells estudiants de magisteri que volgueren estar capacitats per a ensenyar valencià. Com encara estàvem en la dictadura, *“aquests cursos no eren reconeguts per les institucions governamentals i es feien d’amagat amb el suport de la UV”*, com bé confirma el mestre Francisco Faus, qui va cursar aquests cursos. Anys després, el Consell Preautonòmic del País Valencià va reconèixer aquestes capacitacions de manera oficial. Tot i que aquests cursos estaven destinats prioritàriament a mestres, sovint admetien estudiants de les Normals que també hi estaven interessats. A Castelló, com a totes les capitals de província, hi havia una d’aquestes Escoles Normals, on es cursava la “Formació del Professorat d’EGB”. Aquestes escoles depenien d’un districte universitari, en aquest cas, el de la Universitat de València. Així doncs, qualsevol estudiant que estigués interessat també podien participar en els cursos de l’ICE per a aconseguir la seua capaciació de mestres de valencià. La segona manera per aconseguir la capaciació en mestre de valencià era, quan l’any 82 es va aprovar l’Estatut d’Autonomia, van impartir uns cursos per tot el País Valencià, impulsats per Conselleria, per a mestres ja formats que volgueren la capaciació en mestre de valencià. Segons paraules de José Antolí,

“eren uns cursos que s’impartien a Vinaròs i constaven de tres nivells: elemental, mitjà i superior. Una vegada aprovaves els tres nivells, ja eres mestre capacitat en valencià.”

Per tal de promocionar aquests cursos, i amb la intenció de preparar tant a mestres com a les escoles per a la llei que estava per vindre, el govern valencià enviava als pobles del País Valencià un grup de mestres-assessors per a fer campanya a les escoles sobre els beneficis i els avantatges d’establir línies en valencià. Ací a la comarca del Baix Maestrat tenim el cas del mestre Vicent Albiol, qui afirma que

“vaig recórrer, no sols el Baix Maestrat, sinó també tota la província de Castelló, fent xerrades i cursos per a pares amb l’objectiu de convèncer i conscienciar la importància d’ensenyar en la nostra llengua.”

També afirma que *“va haver-hi setmanes, quan va posar-se tot en marxa, en què feia dos-cents kilòmetres al dia, viatjant i fent conferències.”* Una persona que també va ser mestre, coordinador i assessor de valencià i que va fer que l’ensenyament en valencià fora una realitat a les comarques del nord de la província de Castelló, va ser el mestre Eloi Miralles Eixarch. Lamentablement, no va ser possible entrevistar-lo, ja que va faltar poc abans de començar aquest treball.

Un altre fet que podem traure clar és la falta de mestres capacitats en valencià que hi havia a la comarca del Baix Maestrat. Quan va arribar la democràcia, el Consell Preautonòmic del País Valencià, amb el fort impuls de l'advocat Josep Luís Barceló, va posar en marxa el curs 78/79 el primer Pla Experimental d'Ensenyament en Valencià. L'objectiu d'aquest era que hi hagués un mestre capacitat en ensenyar valencià en totes les escoles del territori, però en pobles com els del Baix Maestrat, no hi havien. Això va suposar que, per tal d'impulsar el valencià en aquestes escoles, havien d'enviar als llocs on fera falta mestres d'altres territoris del País Valencià. Així ho confirma el mestre Francisco Faus, de Gandia:

“en aquella època es trobaven en què no hi havia gent que tingués titulació. I a mi em van cridar a casa, i li van preguntar a ma mare per mi, i ella els va dir que ja estava pràcticament acabant. I li van dir que quan jo acabés que em posés en contacta amb la conselleria d'educació. I llavors, quan vaig acabar, vaig anar a València i em van dir si volia treballar. Imaginat tu, acabar la mili i preguntar-te si volies treballar, per suposat que sí. I em van explicar que havien començat el Pla Experimental, que faltava gent, que els d'Alacant i els de València estaven tots al lloc, però que encara, els de Castelló no en tenien prou. I el dia que em van dir, ens vam trobar allí 7 persones, crec que érem, i vam començar a demanar lloc. I a mi em van dir que d'on era, i jo vaig dir que del costat de Gandia, a la Safor. Clar, un era d'Onda, un de Castelló... i jo era el primer a triar. Llavors els vaig dir que triaren ells primer, ja que a mi m'era totalment igual. I quan van acabar de col·locar-se tots, quedaven Vinaròs i Benicarló, i sols quedava jo. I vaig triar Vinaròs, que era el que més em va sonar en aquell moment, i vaig vindre cap ací.”

Una altra conclusió a la qual arribem són els materials que s'utilitzaven en l'època. Ja que no existia cap tipus de material homologat per a donar les lliçons de valencià, els mestres havien de crear-los ells mateixos, com hem mencionat anteriorment. Però amb el pas dels anys, cada vegada els mestres disposaven de més materials, malgrat la seua lenta arribada. El mestre Francisco Faus afirma que

“no hi havien llibres, o bé n'havien molt poquets i per tant, era tot a base d'elaborar material. El mateix va passar en Vinaròs el primer any que vaig arribar. Sí que la conselleria va començar a elaborar uns materials que anaven enviant tema a tema, ja que anaven elaborant-los a poc a poc, havien de elaborar tot el temari. Però a banda d'això, del que podem disposar anàvem traguem fitxes, anàvem fent coses...”

Els mestres José Antolí i Xavier Rausell coincideixen amb el que hem mencionat anteriorment, que *“tot era elaboració meua de lo que fora. Allí sols teníem un llibre i punto. Tota la resta de materials, els dictats, les fitxes, tot, eren d'elaboració pròpia.”*

Ja per acabar, podem afirmar que el camí durant els anys del valencià ha sigut tortuós. Va viure un període de creixement a les aules, gràcies sobretot a l'entusiasme de mestres de poder ensenyar en valencià, però també pel suport del govern progressista del moment. Però quan hi va haver un govern conservador, la idea era d'enfonsar el valencià a ser una llengua de segona. Segons l'opinió del mestre Francisco Faus

“el valor social de la llengua s’ha anat perdent. Tot això és la meua opinió, per suposat. I només ha faltat que en les últimes legislatures que ha estat el PP, anaven a sacó a carregar-se’l.”

Per sort, la situació sembla haver canviat. L'any 2015, torna un govern progressista a la Generalitat, amb el ferm objectiu de tornar a impulsar el valencià a les aules. Per tant, el govern valencià va aprovar el 21 de febrer el Decret de Plurilingüisme, el qual estableix que *“el temps destinat als continguts curriculars en cadascuna de les llengües oficials, en el conjunt de l’escolaritat obligatòria, ha de ser del 25% de les hores efectivament lectives”* (DP, 2018; art.6). Aquest ha sigut un dels avanços més grans per al valencià després de tants anys de maltractament institucional.

7. Conclusions

El general Franco guanyà la Guerra Civil i amb la seua victòria començà una de les etapes més fosques en la història del nostre país: supressió de llibertats, enemics empresonats o assassinats, i llengües prohibides. Les llengües autòctones de les diverses comunitats autònomes van passar únicament a l'àmbit privat, però a les institucions públiques, a les escoles, era totalment prohibit ensenyar en alguna d'aquestes.

Quan la dictadura va arribar a la seua fi, el valencià va sofrir un renaixement a les aules gràcies a l'impuls de governs progressistes que apostaven per la nostra llengua. Va ser una introducció lenta, a causa de la falta de materials i la falta de mestres capacitats per a ensenyar en valencià. Van agafar mestres que van participar en cursos de l'ICE per a preparar mestres en l'ensenyament del valencià, i van impulsar el primer Pla Experimental d'ensenyament en valencià en el curs 78/79. El següent gran pas que hi va haver va ser l'any 83, amb la Llei d'Ús i Ensenyament del Valencià.

Des de la implantació d'aquesta llei fins a l'actualitat, la situació del valencià no ha tingut un progrés destacat a causa de lleis conservadores que no volien afavorir l'ús i l'ensenyament del valencià. Es pot dir que en aquests anys hem viscut en una societat que no donava la importància a la llengua pròpia que es mereix. Però des de l'any 2015 amb el canvi de govern, sembla que la intenció és la de realçar i valorar com es mereix la nostra llengua. Per això estan portant a terme

lleis com el Decret del Plurilingüisme, que el que vol és mostrar la realitat, que al País Valencià hi ha dues llengües cooficials: el valencià i el castellà. Per tant, això beneficia el valencià, ja que obliga a les zones castellanoparlants del País Valencià, i sobretot, a les privades i concertades que tendeixen a deixar de banda la nostra llengua, a tenir-la en compte en el seu ensenyament.

Però podríem considerar que la comarca del Baix Maestrat, comarca majoritàriament valencianoparlant, va resultar ser una excepció a la majoria de zones del País Valencià. En tractar-se d'una comarca formada per pobles menuts, el control sobre aquesta no era tan fort com ho era a les grans ciutats, i els mestres, que majoritàriament eren de la mateixa comarca, no tenien cap problema en ensenyar en valencià les seues lliçons, fet que ens ha beneficiat amb el pas dels anys. Aquestes actituds són mereixedores de destacar en uns anys tan difícils per a una llengua com el valencià, que històricament ha estat vetada i censurada. També hem de destacar les respostes que ens han donat els testimonis en primera persona, ja que resulta la forma més directa d'imaginar-nos el que estava passant en aquell moment. El que més ens ha sorprés és la gran diferència que hi havia entre els pobles de la província de València i els pobles del Baix Maestrat respecte a la situació del valencià a les escoles.

Hi ha encara gent que es pregunten per què han de rebre educació en valencià. Per què estudiar un idioma que sols es parla en unes zones concretes del país quan ja tenim el castellà que l'entenen tots? Els alumnes castellanoparlants, inclosos els alumnes procedents d'altres països, ja tenen prou estudiant una llengua estrangera, sols falta afegir l'estudi del valencià. Per què fer-ho?

El primer motiu és per evitar la mort de la nostra llengua. Com bé diu Manuel Sanchis Guarner, *"Una llengua no mor perquè no guanye nous parlants, només mor si la deixen de parlar aquells qui la parlen"* (Sanchis Guarner, 1933). En augmentar les hores lectives de valencià a les escoles no busquem que cada vegada més gent parle aquesta llengua, sinó que els nens que viuen al País Valencià continuen parlant la llengua que han parlat des de fa tants anys els nostres avantpassats.

El segon motiu és científic. Està demostrat que l'estudi de llengües que no són les pròpies millora les capacitats cognitives dels estudiants, el que fa que cada vegada resulta més fàcil adquirir nous coneixements, manté el cervell actiu, no cura, però retarda els efectes de malalties degeneratives com l'Alzheimer... (Chan, 2014)..

El tercer motiu és purament acadèmic, ja que els alumnes que coneixen el valencià es poden considerar bilingües quan acaben la seua etapa de Primària, alguns inclús trilingües amb l'aprenentatge de l'anglès.

I el quart motiu, relacionat amb el primer, és per recordar d'on ve aquesta llengua. Ha sigut una llengua amb un viatge molt llarg i difícil, amb molts alts i baixos, èpoques glorioses, decadents, anys de renaixença, de prohibicions... No hem d'oblidar els seus orígens, la regió d'on ve, qui la va

portar, qui va tractar d'eliminar-la... Ja ha passat per massa moments difícils en els últims anys i es mereix tot el reconeixement per la nostra part.

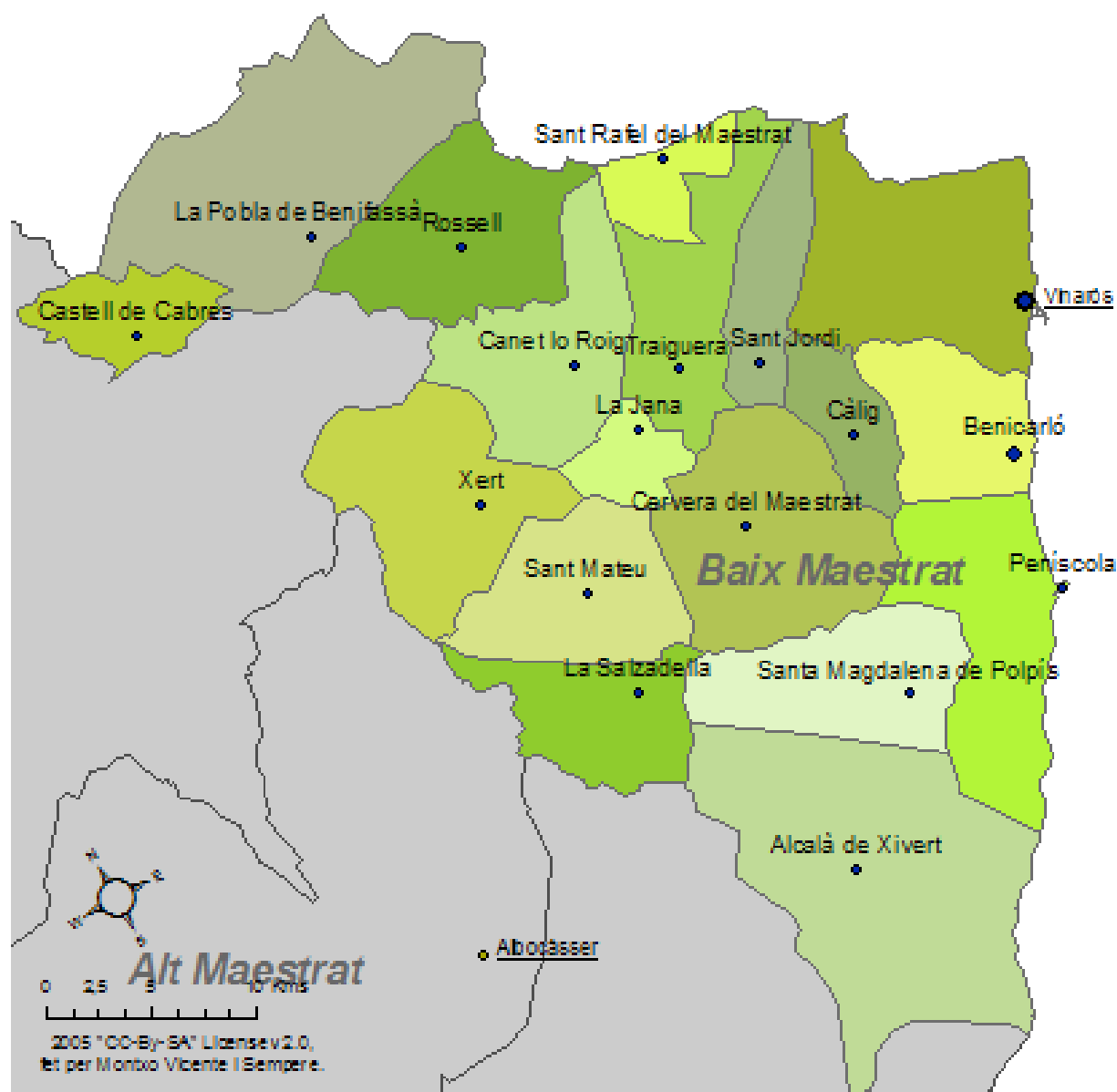
Una darrera reflexió es referiria a l'ús de la metodologia d'investigació biogràfica-narrativa. En aquest treball hem demostrat que una aproximació narrativa a fets ocorreguts al llarg de la carrera de diversos mestres ens ha aportat una quantitat considerable de coneixements que semblaven quedar difusos en converses soltes de persones majors. El fet d'entrevistar-los directament després d'haver-me documentat sobre el tema, escoltar de la seua boca les seues vivències històriques en relació als problemes per a la implantació escolar de la meua llengua, i la posterior transcripció acurada de les gravacions, m'he fet incrementar encara més si és possible, el meu amor per la meua llengua i la ferma creença de què la seua ensenyança ha de tenir un lloc privilegiat entre els ensenyaments que s'imparteixen a les nostres escoles.

8. Bibliografia i webgrafia

- Agulló Díaz, M^aC (2006-2007). Possibilitats i riscos de les fonts orals en la investigació historioeducativa. *Educació i Història: Revista d'Història de l'Educació* 9-10, pp. 27-39
- Anònim. (2014). 37 línies en valencià perillen el curs que ve a les comarques de Castelló. maig, 30, 2018, de VilaWeb Sitio web: <https://www.vilaweb.cat/noticia/4167673/20140117/37-linies-valencia-perillen-curs-ve-comarques-castello.html>
- Bolívar, A., Domingo, J., Fernández, M., (2001). *La Investigación biográfico–narrativa en educación. Enfoque y metodología*. Madrid. La Muralla,
- Chan, Amanda L. (2014). Ventajas aprender idiomas: 7 razones científicas para hacerlo. 2014, de Huffington Post. Lloc web: https://www.huffingtonpost.es/2014/07/01/beneficios-de-aprender-idiomat_n_5514494.html
- Constitució Espanyola (1978). Article tercer. Recuperat de www.boe.es [18-març-2018].
- Generalitat Valenciana (1982). Llei Orgànica 5/1982. DOGV num. 74, de 15-juliol-1982. www.gvaoberta.gva.es/documents/7843050/162306204/Estatut_d_Autonomia.pdf/affd603b-c83d-4f06-80c8-9e6594e05322
- Llei 4/2018 (2018). DOGV num. 8240, 22-febrer-2018
- Huguet, Á., Chireac, S-M., Ianos, A., Janés, J., Lapresta, C., Navarro, J-L., Sansó, C. (2011). *Inmigración, lengua y escuela en sociedades bilingües. Revisión de estudios*. Lleida, Univ. de Lleida. <https://repositori.udl.cat/bitstream/handle/10459.1/46383/017976.pdf?sequence=1>. [Recuperat el 20-març-2018]
- Institut d'Estudis Catalans (2017), Entrades “Català” i “Valencià”, en Diccionari de l'IEC. <https://dlc.iec.cat/results.asp?txtentrada=catal%E0&Submit2=Cerca+directa+al+diccionari> i <https://mdlc.iec.cat/results.asp?txtEntrada=valenci%E0&operEntrada=0> respectivament [Recuperat el 15-març-2018]
- Llei d'Ús i Ensenyament del Valencià. Elaboració i desplegament*. De l'Acadèmia Valenciana de la Llengua.
- Merlinsky, G. (2006). La Entrevista como Forma de Conocimiento y como Texto Negociado. *Cinta Moebio* 27: 27-33 www.moebio.uchile.cl/27/merlinsky [Recuperat 19-març-2018]
- Peleguero i Sanchís, R. “Raimón” (1975). *Jo vinc d'un silenci*. Movieplay, Madrid.
- RAE (2017). Entrada “Valenciano” en el “Diccionario de la Real Academia Española”.
- Sanchis Guarner, M. (1933) *La llengua dels valencians*. València, Ed. 3 i 4.

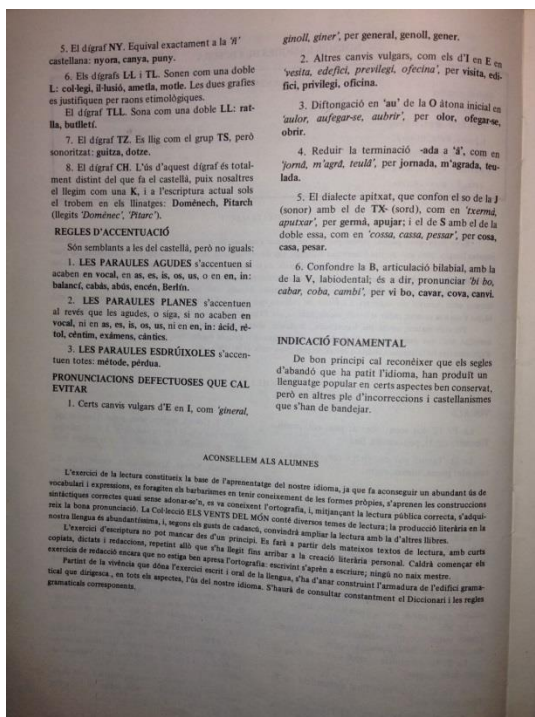
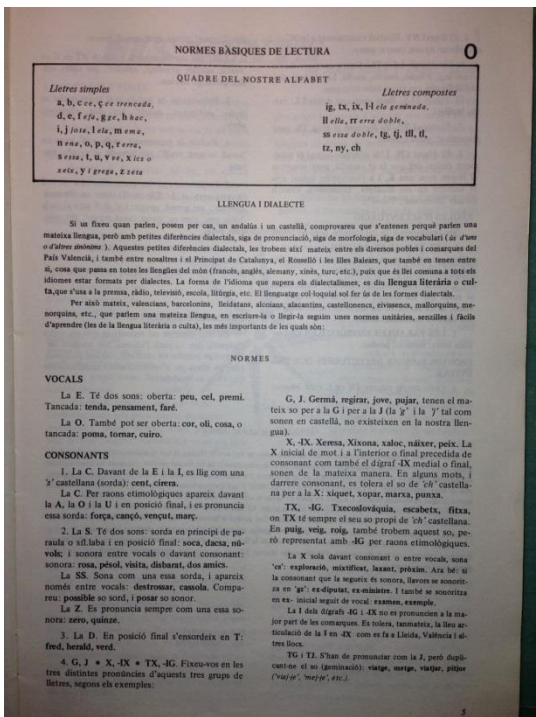
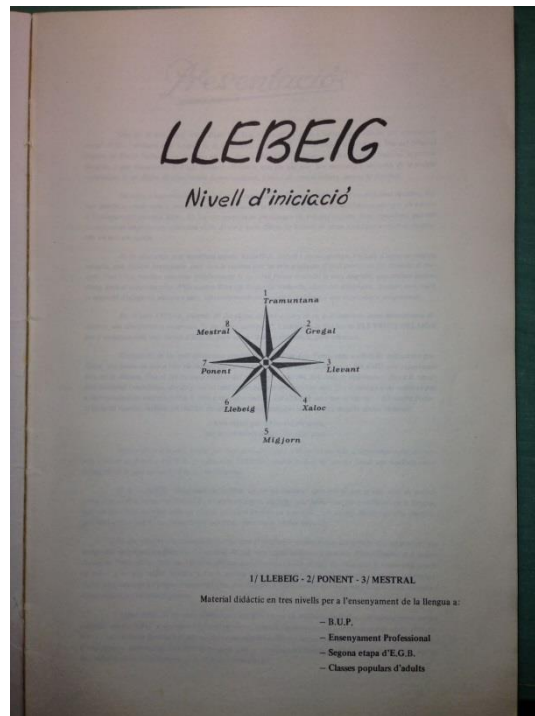
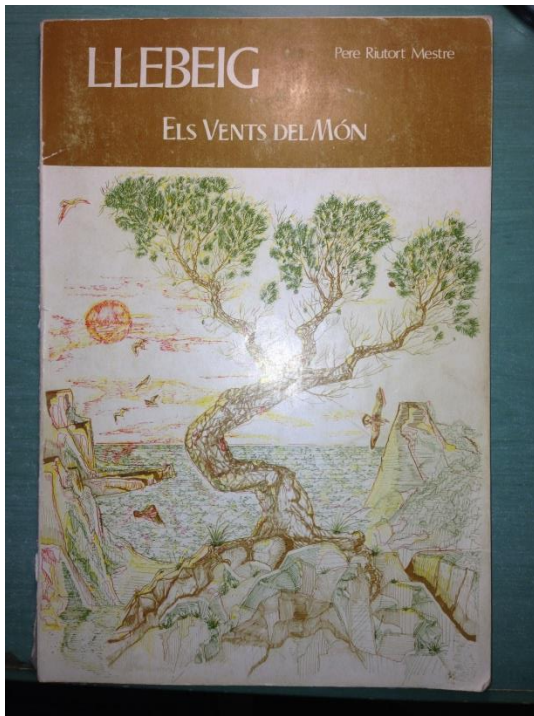
9. Annexos

9.1. Mapa de la comarca del Baix Maestrat

9.2. Materials didàctics: Llibres utilitzats per mestres per a ensenyar valencià.

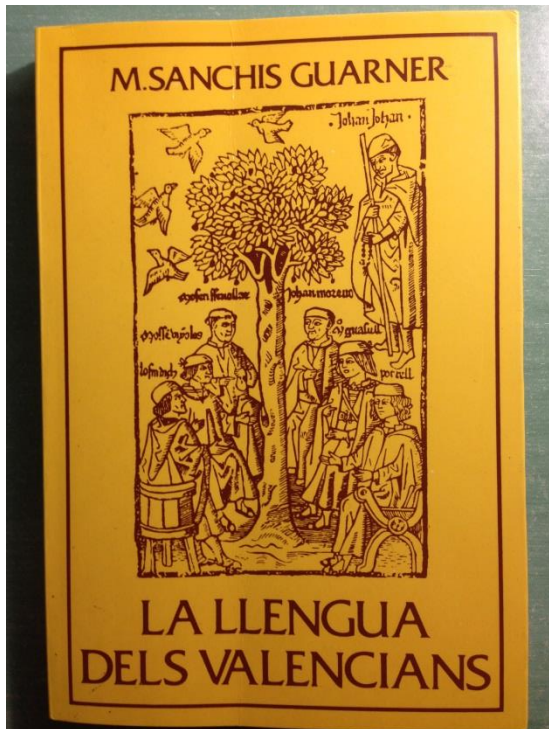
9.2.1. Primer capítol del llibre "Llebeig. Els vents del món" de Pere Riutort Mestre

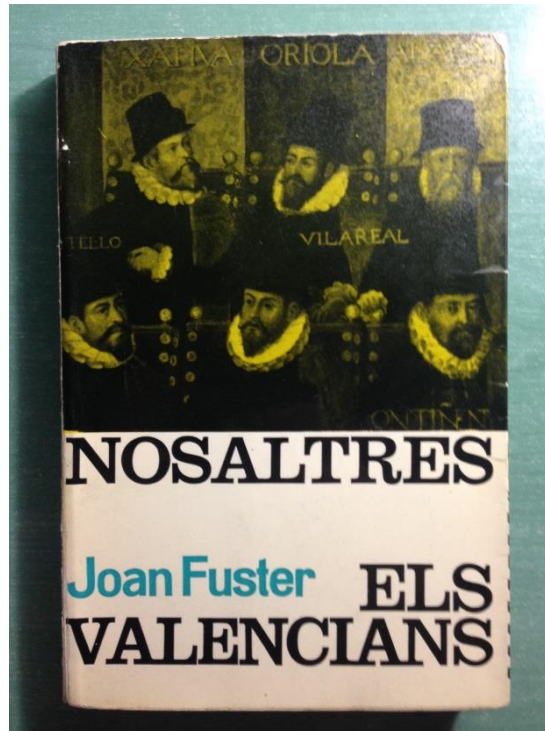

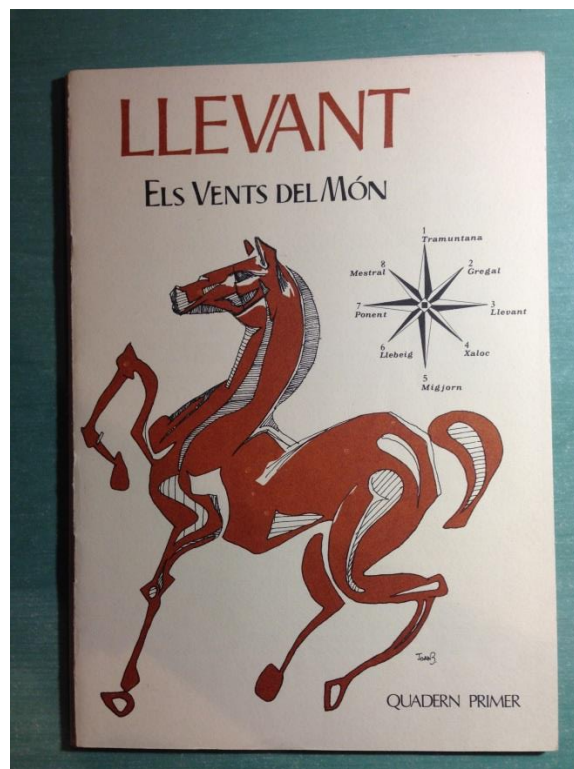
9.2.2. Altres documents textuais utilitzats

La llengua dels valencians
Manuel Sanchis Guarner

Nosaltres els valencians
de Joan Fuster

Llevant. Els vents del món
de Pere Riutort Mestre.

9.3. Entrevista a José Antolí.

Entrevistador: “Vostè des de quin any fins a quin va ser mestre?”

Mestre: “Jo vaig ser mestre en general des de l’any que tenia 20 anys, l’any 1964, fins l’any... tenia 60 anys... pos conta.

E: “Se va jubilar als 60 anys.”

M: “Vaig estar 40 anys exercint de mestre, sí.”

E: “Llavors vostè va ser mestre des de l’època final de la dictadura de Franco, fins que es va començar a instaurar el valencià a les aules. I en aquest treball estic buscant una sèrie d’antecedents, des de la mort de Franco fins hui en dia, ja que a mi m’interessa saber si quan va morir Franco que, en aquella època, ensenyar alguna cosa en valencià era totalment il·legal, i per lo que em va contar un historiador, si algun mestre, a causa de la llei Moyano, era denunciat per ensenyar alguna cosa en valencià, el tiraven al carrer i no podia tornar a ensenyar mai més.”

M: “Be, primer que res, dir que això és una exageració, ja que en el meu cas, jo vaig començar de mestre a Catalunya, gracies a l’oposició que vaig aprovar l’any 64, que en aquell any, de la província de Castelló en vam acabar molts de mestres. Podria dir-se que sobraven mestres. I alguns ens van enviar a Catalunya. Llavors, jo allí a Catalunya, com és normal, parlava en “calijó”. És a dir, jo el primer dia que vaig estar allí a l’escola, sols érem un xic i una xica, i tenia en total 14 alumnes, i em van dir si volia agafar a un xiquet de 4 o 5 anys, no ho recordo be. Clar, vaig dir que sí. Llavors jo, quan vaig arribar el primer dia a classe, vaig començar a fer un discurs en castellà, i quan vaig acabar de fer el discurs en castellà, el xiquet este, que li deien Josep Vilarasa, em va contestar –“Senyor mestre, jo no he entès pas el que m’ha dit.”- Aleshores jo, a partir de llavors vaig parlar en eixe poble, que es deia Santa Maria de Besora, vaig parlar sempre en calijó. No en català, en calijó. Inclús en aquell temps, l’any 64, les misses el capellà les feia en català, i no passava res.”

E: “Val, d’acord. I vostè a partir de quin any va ser mestre aquí a Càlig?”

M: “Doncs mira, vaig estar a Santa Maria de Besora vaig estar un any, i fins al maig del curs següent. Llavors vaig anar a la mili. I quan vaig vindre, vaig anar a Gavà, província de Barcelona també. I després de dos anys allí, vaig demanar al concurs general de trasllats, que llavors no era com ara, i em van donar un poble que es diu Falset, a la província de Tarragona. Però en aquell entremig, va eixir un concurs de trasllats a pobles de menys de 2000 habitants, i entre ells estava Santa Magdalena del Polpís, a Castelló. Li ho vaig comentar a la meua dona, i ho vaig demanar. I em van donar Santa Magdalena l’any 1970. I quan vaig firmar, em vaig comprometre a estar 6 anys allí, però al cinquè any em van suprimir l’escola i portaven als xiquets a Alcalà de Xivert.

Llavors a mi em van donar una escola de Benicarló, però vaig triar vindre a Càlig,. O sigui que sobre l'any 70 vaig vindre a Càlig a fer de mestre.”

E: “Llavors, vostè en aquella època ensenyava de tot.”

M: “Si, i en aquell moment tenia tots els cursos i donava de tot.”

E: “I ara li faré la pregunta en que es centra el treball. Vostè en quin moment es va preparar vostè per a que el capacitaren com a mestre de valencià?”

M: “Be, quan vaig vindre ací a Càlig, sobre el 70 i poc. Home, va ser vindre a Càlig i va morir Franco, o sigui, poc abans del 75. Llavors, quan vaig vindre aquí jo donava francès i socials. El que passa és que vaig deixar el francès perquè es va instaurar en anglès, i tinc que dir que va ser gràcies a mi, ja que vaig veure cada vegada menys interès per el francès, i vam posar en anglès. I, després de estar uns anys de mestre a Càlig, tinc que dir que en Càlig, jo i els altres companys sempre parlàvem en calijó. Mai vam parlar en castellà, exceptuant la classe de castellà, ja que si donaves castellà no podies parla en calijó. Però quan donaves socials, quan donaves matemàtiques, doneres el que doneres ho dèiem en calijó. I d'això et parlo en temps de Franco. I no havia ca problema amb ningú. Això t'ho podrien confirma la resta de mestres que estàvem en aquell moment. I quan va arribar el temps en que es va instaurar la nova política de el valencià, quan es va instaurar l'Estatut d'Autonomia del 82, llavors vaig anar a Vinaròs a aprendre valencià, a preparar-me bé, ja que jo de calijó en sabia, però de valencià, en el sentit estricte de valencià, amb les seves regles d'escriptura i demés, jo no en tenia ni idea. Llavors vam anar a Vinaròs, amb un mestre que crec que es va morir fa poc, Eloi Miralles, vam anar els altres mestres i jo. Allí vam fer el curs elemental i el curs mitjà. I quan vam arribar el curs superior, ens el donava un xic que en sabia massa i a mi em va sobrepasar el fet de que fos un estudiant i que sapiguera tant de valencià. Mira tu si el dominava que en el superior meu vaig deixar, i vaig estar un parell d'anys preparant-m'ho be i em vaig presentar al superior. I llavors vaig aconseguir el títol de mestre de valencià.”

E: “Llavors en aquella època era com ara, que baixes a fer els exàmens de la JQCV?”

M: “No, llavors era una cosa de conselleria, que sols aprovant el elemental, el mitjà i el superior, jo ja era mestre de valencià.”

E: “I quan va començar, material quin tenia?”

M: “No, ni al principi ni al final, material res. Tot era elaboració meua de lo que fora. Allí sols teníem un llibre i punto. Tota la resta de materials, els dictats, les fitxes, tot, eren d'elaboració pròpia.”

E: “Bé, i ja per acabar i tornant un poc enrere, vostè m’ha dit que vostès a l’escola parlaven en calijó. Les assignatures també les donaven en calijó?”

M: “Nosaltres el que fèiem era, clar, els llibres estaven en castellà tots, doncs el que fèiem era llegir el que teníem que donar en castellà, però la explicació la fèiem en calijó, i no havia cap problema per part de ningú.”

E: “I ara si, una última pregunta. Vostè sap si entre l’any 82 i 83, és a dir, entre la instauració de l’Estatut d’Autonomia i l’aprovació de la Llei d’Ús, va vindre algun mestre o algun inspector al poble per a promocionar les línies en valencià?”

M: “No. Jo no recordo que aquí al poble vingués mai ningú per aquest motiu. Vam ser nosaltres mateixos qui vam decidir en el seu moment anar a aprendre valencià.”

9.4. Entrevista Francisco Faus

E: “Bé, com molt be li vaig dir, el motiu per el que li faig aquesta entrevista és per al meu TFG, que com sap, és la historia de l’assignatura de valencià al Baix Maestrat des de els temps de Franco fins als nostres dies, o sigui que gracies per a començar. Primer que res, m’agradaria saber la teva historia com a mestre: quan vas començar com a mestre i quan vas començar a formar-te com a mestre de valencià, què vas fer per arriba i quan vas començar a ensenyar el valencià a les aules. En resum, la seva historia.

M: “Bé, doncs quan jo estava a magisteri, el ICE de la Universitat de València, l’institut de Ciències de la Educació, feia uns cursos de valencià. Clar, jo anava a classe de matí i de vesprada anava a les classes del ICE. I allí, doncs vaig anar agafant una mica les ganex i els coneixements. Però clar, en eixa època encara vivia Franco, i aquests cursos eren una mica “baix ma”. Era organitzat per la universitat, i com ho organitzava la UV, estava una mica permès, ja que no era la part dura de la dictadura, sinó era ja una “dictablanda”. I després, quan vaig acabar vaig anar a la mili, i en l’any 1978, el que era conseller d’educació del govern valencià, un tal Jose Luís Barceló, va posar en marxa el primer Pla Experimental d’Ensenyament en Valencià. Però clar, en aquella època es trobaven en que no havia gent que tingués titulació. I a mi em van cridar a casa, i li van preguntar a ma mare per mi, i ella els va dir que ja estava pràcticament acabant. I li van dir que quan jo acabés que em posés en contacta amb la conselleria d’educació. I llavors, quan vaig acabar, vaig anar a València i em van dir si volia treballar. Imaginat tu, acabar la mili i preguntar-te si volies treballar, per suposat que si. I em van explicar que havien començat el Pla Experimental, que faltava gent, que els d’Alacant i els de València estaven tots al lloc, però que encara, els de Castelló no en tenien prou. I el dia que em van dir, ens vam trobar allí 7 persones, crec que érem, i vam començar a demanar lloc. I a mi em van dir que d’on era, i jo vaig dir que del costat de

Gandia, a la Safor. Clar, un era d'Onda, un de Castelló... i jo era el primer a triar. Llavors els vaig dir que triessin ells primer, ja que a mi m'era totalment igual. I quan van acabar de col·locar-se tots, quedaven Vinaròs i Benicarló, i sols quedava jo. I vaig triar Vinaròs, que era el que més em va sonar en aquell moment, i vaig vindre cap ací. I jo m'encarregava de dues escoles que van demanar el Pla Experimental, el Sant Sebastià i la Misericòrdia. I anava el dilluns, dimecres i divendres a la Misericòrdia, i dimarts i dijous al Sant Sebastià. I en aquest últim, com sobraven hores, perquè dos dies, sols havia 6é, 7é i 8é a la segona etapa, lògicament, donava també educació física. Ja que era el més jove en aquell moment, m'ho van endossar a la primera. I així va ser com vaig començar a exercir de mestre. Vaig aprovar després les oposicions i vaig seguir treballant allí. Vaig estar 5 anys, i va haver un moment que com tenia que triar plaça provisional, vaig demanar a l'Assumpció, però en el moment que jo vaig anar allí, ja havia una altre mestre que donava valencià.”

E: “Perdona, valencià o en valencià?”

M: “No, valencià, perquè era només ensenyament del valencià. Llavors, jo era tutor de 8é, i havien dos classes i jo donava castellà i matemàtiques. I be, vam anar fent. Després, a l'any següent, es van esgotar totes les places que havien per Vinaròs i me'n vaig anar a Traiguera. I quan vaig anar allí, ja s'havia aprovat la Llei d'ús i ensenyament del valencià, i va ser quan, a Traiguera, el primer any d'estar, que en vaig estar dos, el 84/85 i el 85/86, vam posar en marxa l'ensenyament en valencià, entre el director, un altra dona que no recordo el nom i jo, vam ser els que, d'alguna manera vam iniciar, amb el suport de la majoria del claustre, a pesar d'alguna reticència, sobretot en un mestre d'allí i un parell que els donava igual, els altres recolzaven l'ensenyament el valencià. I després, quan es va esgotar la legislatura, que va vindre a l'escola l'últim any que jo vaig estar allí, sols va vindre dos mesos, Juan Esteller (senador del PSPV-PSOE per Castelló), coses de la vida, no estava molt d'acord en que férem l'ensenyament en valencià. Però en fi, eixa època va ser molt apassionant, la veritat, ja que no havien materials, els materials... jo estava en la segona etapa, Bernardina es la que va començar en infantil i 1r, i jo els ajudava a elaborar material, a fer fitxes, el que fos, perquè clar, hi havia moltes coses que no estaven en les editorials. No havien llibres, o be en havien molt poquets i per tant, era tot a base de elaborar material. El mateix va passar en Vinaròs el primer any que vaig arribar. Si que la conselleria va començar a elaborar uns materials que anaven enviant tema a tema, ja que anaven elaborant-los poc a poc, tenien que elaborar tot el temari. Però a banda d'això, de el que podíem disposar anàvem traguem fitxes, anàvem fent coses i, sobretot jo, vaig començar a base de dictats. Fèiem un dictat i a partir d'ell, quan el corregíem, un sortia a la pissarra, l'escrivia i després el corregíem entre tots, a vistes, i anàvem explicant totes les coses que anaven apareixent. Després, vam utilitzar un llibre que també va fer la conselleria i que més o menys tenia lectures, exercicis, passatemps, jocs... i amb tot això vam començar.”

E: "Llavors, el primer llibre de valencià que va arribar a Traiguera va ser el curs 84/85?"

M: "Sí, exacte. Que era un llibre que venia des de la mateixa conselleria. I ja les editorials, al aprovar-se la llei d'ús, ja van començar a anar fent material en valencià, llibre de valencià. I jo també donava valencià a la 2a etapa a Traiguera."

E: "La segona etapa seria com..."

M: "6é, 7é i 8é, que eren 12, 13 i 14 anys. I no s'havia donat abans, era una cosa rara, però vam anar fent. I en Vinaròs, doncs com he dit, el material era tot a base d'elaborar tu mateix el material, buscant llibres, mirant llibres, sobretot fitxes de "El català en fitxes", que no sé si els coneixes. Està elaborat per l'Institut d'Estudis Catalans, i això ens servia de base a la majoria. Després anava el llibre que va enviar la conselleria, el segon any ja que el primer anàvem a base de fitxes i el material venia poc a poc, tal com s'anava elaborant tema a tema, i va haver una mica de tot. Per part de gent, reticències. Jo sé, per exemple que en la Misericòrdia va haver certa polèmica a l'hora de sol·licitar al mestre de valencià. I el que en aquella època era el director, Jose Vicente Nebot, va dir que no. Que això era un mestre més, i que això a la llarga aniria imposant-se, i quan abans millor, i si ja tenim un mestre que pot anar donant-ho, doncs encara millor."

E: "Molt be, d'acord. Després per exemple, volia saber una cosa que ja m'has contestat, sobre si van haver polèmiques amb algun veí o algun pare que tingués problemes a l'hora de que s'ensenyés en valencià. Mestres ja m'has dit que algun va haver, però m'agradaria saber si algun pare..."

M: "..."

E: "Bé, llavors... tu m'has dit que vas fer magisteri, i que en acabar la mili, et van cridar per a fer el Pla Experimental del Valencià. Però la meua pregunta és, tu a part de fer els cursets al ICE, vas fer algun altre tipus de curset per a demostrar que estaves capacitat en ensenyar valencià?"

M: "No, sols els exàmens que feia el ICE. I com he dit, el meu títol de mestre en valencià me'l va donar la Universitat de Valencia, i anys després la conselleria va reconèixer aquests títols. Aquests cursets tenien tres parts: llengua, literatura i didàctica, ja que aquests cursets estaven enfocats a mestres, per a que els mestres poguessin ensenyar el valencià."

E: "D'acord. I vostè recorda si en els primers anys que va estar tant a Vinaròs com a Traiguera va anar algú per a fer cursets, per a promocionar el valencià, o això he feia vostè?"

M: "Sols recordo que es feren cursets per als mestres."

E: "Molt bé. I ja per acabar, vull fer-li una pregunta bastant important. Vostè com veu el futur de l'ensenyament en valencià, després de tants alts i baixos com ha tingut en la nostra terra."

M: “A veure, el valor social de la llengua s’ha anat perdent. Tot això és la meua opinió, per suposat. I només ha faltat que en les últimes legislatures que ha estat el PP, anaven a sacó a carregar-se’l, perquè el que volien era que si havien uns quants que volien castellà, segregat. Jo sempre he estat en contra de segregat, uns en valencià i uns en castellà. No, lo millor és que estiguin tots integrats, perquè normalment, en algunes escoles que he estat jo que havia línia en valencià i línia encastellà, tots els, entre cometes, desfavorits socialment i amb tots els respectes, immigrants, gitanos,... anaven a la línia en castellà, i la gent del poble anaven a la línia en valencià. I normalment en molts llocs, per exemple a la Misericòrdia a Vinaròs, va passar això. Molts més problemes de disciplina, de rendiment i de tot en la línia en castellà que en la línia en valencià. El que passa és que, també, el problema és nostre. Els valencians hem sigut de la manera de que lo de fora sempre és millor. I la burgesia valenciana ja va adoptar fa molts anys el castellà com a llengua pròpia, i ja es senten còmodes, i moltes vegades el que volen és que el valencià es quedi només en les falles, en pocs actes més, però no fan res per mantindre el valencià. Res. El govern fa molt, i si es crea una necessitat social, pot tindre futur, però per desgràcia, soc una mica pessimista.”